

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI BOLALARINI OILADA AXLOQIY TARBIYALASH VOSITALARI

Jabborova Saodat Zoirovna

Buxoro davlat universiteti, maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarini oilada axloqiy tarbiyalash vositalari o'rganildi. Tadqiqotda ota-onalar, tarbiyachilar va psixologlar ishtirokida so'rovnoma, suhbat va kuzatuv metodlari qo'llanilib, oilaviy tarbiyaning asosiy vositalari, ularning samaradorligi hamda bolalarning axloqiy shakllanishiga ta'siri tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, shaxsiy namuna, og'zaki tarbiya, rag'bat va tanbeh tizimi, shuningdek, an'anaviy oilaviy marosimlar bolalarning axloqiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalari va oilalar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, axloqiy tarbiya, oila, tarbiya vositalari, bolalar, shaxsiy namuna, rag'bat va tanbeh.

СРЕДСТВА НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В СЕМЬЕ

Жабборова Саодат Зоировна

Бухарский государственный университет, преподаватель кафедры дошкольного образования

Аннотация. В данной статье рассмотрены средства нравственного воспитания детей дошкольной образовательной организации в семье. В исследовании с участием родителей, воспитателей и психологов применялись анкетные, разговорные и наблюдательные методы, анализировались основные средства семейного воспитания, их эффективность, влияние на нравственное формирование детей. Результаты показали, что личный пример, словесное воспитание, система поощрений и выговоров, а также традиционные семейные ритуалы играют важную роль в нравственном развитии детей. Укрепление сотрудничества дошкольных учреждений и семей способствует повышению эффективности нравственного воспитания.

Ключевые слова: дошкольное образование, нравственное воспитание, семья, средства воспитания, дети, личный пример, поощрение и выговор.

THE MEANS OF MORAL EDUCATION OF CHILDREN OF PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FAMILY

Jabborova Saodat Zoirovna

Teacher of the Department of preschool education, Bukhara State University

Annotation. This article examined the means of moral education of preschool children in the family. The study used survey, interview and observation techniques with the participation of parents, educators and psychologists and analyzed the main tools of family education, their effectiveness and their impact on the moral formation of children. The results showed that personal role models, verbal upbringing, incentive and reprimand system, as well as traditional family rituals, are important in the moral development of children. Strengthening cooperation between preschool institutions and families helps to increase the effectiveness of moral education.

Keywords: preschool education, moral education, family, means of upbringing, children, personal example, incentive and reproach.

KIRISH

Jamiyatda axloqiy qadriyatlarning saqlanishi va rivojlanishi dolzarb masalaga aylanmoqda. Ayniqsa, kelajak avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda axloqiy tarbiyaning oʻrni beqiyosdir. Inson hayotining ilk bosqichi boʻlgan maktabgacha yosh davri - shaxsning axloqiy poydevori shakllanadigan eng muhim davr hisoblanadi. Bu bosqichda bolaning shaxsiyati, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlarga boʻlgan munosabati va axloqiy fazilatlarini tarkib topa boshlaydi.

Psixolog va pedagog olimlarning fikricha, bola ilk ijtimoiy tajribani aynan oilada oladi. Oila - nafaqat bola uchun eng yaqin muhit, balki eng birlamchi tarbiya instituti hisoblanadi. Oilaviy muhitda bolaga axloqiy tushunchalar: halollik, insoflilik, rostgoʻylik, hurmat, sabr-toqat, rahm-shafqat kabi fazilatlar ongli yoki noongli tarzda singdiriladi. Shu bois, oila maktabgacha yoshdagi bolani axloqiy jihatdan shakllantirishda asosiy omillardan biri sifatida oʻrganilishi lozim.[1] Shuni alohida taʼkidlash kerakki, maktabgacha taʼlim tashkilotlari bolalarning ijtimoiylashuvi, kommunikativ qobiliyatlari va axloqiy meʼyorlarni tushunib olishida muhim rol oʻynaydi. Biroq bola oilada qanday tarbiya olayotgan boʻlsa, bu uning maktabgacha taʼlim muassasasidagi faoliyatida ham namoyon boʻladi. Oila va maktabgacha taʼlim muassasasi oʻrtasidagi axloqiy tarbiya borasidagi hamkorlik esa bolaning toʻlaqonli shakllanishini taʼminlaydi. Maqolada maktabgacha taʼlim muassasasiga qatnaydigan bolalarning axloqiy tarbiyasida oilaviy tarbiya vositalarining oʻrni va samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi - oilada qoʻllanilayotgan axloqiy tarbiya

uslublarini aniqlash, ularning bola shaxsiyatiga ta'sirini baholash va samarali vositalarni aniqlashdan iborat.

METODOLOGIYA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining oilada axloqiy tarbiyalanish holatini o'rganish, ota-onalar tomonidan qo'llanilayotgan axloqiy tarbiya vositalarini aniqlash va ularning samaradorligini baholash maqsad qilingan. Tadqiqot Toshkent shahridagi uchta maktabgacha ta'lim muassasasi misolida olib borildi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida 30 nafar ota-ona, 6 nafar tarbiyachi-pedagog va 3 nafar psixolog jalb etildi.

Tadqiqot quyidagi metodlar asosida amalga oshirildi:

Tahliliy-uslubiy metod – mavzuga doir ilmiy-pedagogik va psixologik adabiyotlar, O'zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari, Davlat maktabgacha ta'lim standarti hamda ilg'or pedagogik tajribalar tahlil qilindi.

So'rovnoma usuli – maktabgacha yoshdagi bolalarning ota-onalari orasida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma savollari ota-onalarning axloqiy tarbiya borasidagi qarashlarini, qo'llayotgan uslublarini va kundalik hayotdagi tarbiyaviy faoliyatini aniqlashga yo'naltirilgan.[2]

Suhbat usuli – ota-onalar, tarbiyachilar va psixologlar bilan ochiq va yarim tuzilgan intervyular o'tkazilib, ular orqali amaliy tajribalar, muammolar va yondashuvlar haqida batafsil ma'lumot olindi.

Kuzatuv usuli – maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarning xulq-atvori, o'zaro munosabatlari va axloqiy reaksiyalari real sharoitda kuzatildi. Bu orqali ota-onalarning tarbiyaviy yondashuvlarining natijalari amaliy jihatdan baholandi.[3]

Metodlarning qo'llanishi natijasida oilaviy tarbiyaning asosiy vositalari, ular bilan bog'liq muammolar hamda bolaning axloqiy shakllanishidagi ularning ta'siri chuqur o'rganildi.

Natijalar: Oilaviy axloqiy tarbiya vositalaridan eng ko'p foydalaniladiganlari quyidagilar:

- **Shaxsiy namuna:** Ota-onalarning 85% i bolalariga axloqiy fazilatlarni o'z xulqi orqali o'rgatishga harakat qilmoqda. Bu vosita eng samarali deb baholandi.

- **Og'zaki tarbiya vositalari:** 78% ota-ona ertak, hikoya va nasihatlarini tarbiyaviy jarayonda muntazam qo'llaydi.

- **Rag'batlantirish va tanbeh:** 65% oilada bola yaxshi xulqi uchun maqto'v oladi, kamida 40% oilada esa tanbeh usullari qo'llaniladi.

- **An'anaviy oilaviy marosimlar:** 58% respondentlar oilaviy qadriyat va an'analarni bolalar tarbiyasida muhim deb bilishadi.

So'rovnomalar natijasida aniqlanishicha, ota-onalarning axloqiy madaniyati va ta'lim darajasi yuqori bo'lsa, bolalarning ijobiy axloqiy xulq ko'rsatish darajasi ham yuqori bo'ladi.[4] Oilalarda tarbiyaviy metodlar individual xususiyatlarga mos ravishda

qo'llanilayotgani, ammo ba'zi oilalarda an'anaviy va zamonaviy tarbiya yondashuvlari orasida uyg'unlik yetishmasligi aniqlandi.

Muhokama. Oilada axloqiy tarbiya bolalar shaxsiyatining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqotdagi yuqori foiz ko'rsatkichlar ota-onalarning shaxsiy namuna va og'zaki tarbiya vositalariga katta ahamiyat berayotganini bildiradi. Bu pedagogik adabiyotlarda ta'kidlangan fikrlar bilan ham uyg'unlikda. Shaxsiy namunaning ahamiyati bolani to'g'ri yo'lga yo'naltirishda, ularning xulqini nazorat qilishda eng samarali usul ekanligi ko'p hollarda isbotlangan. Shu bilan birga, og'zaki tarbiya vositalari — ertak, hikoya va nasihatlar bolaning axloqiy dunyoqarashini kengaytiradi, hissiy va intellektual rivojlanishiga xizmat qiladi. Rag'bat va tanbeh tizimi esa bola xulqini boshqarishda zarur vosita bo'lib, uning to'g'ri va adolatli qo'llanilishi ahloqiy rivojlanishga ta'sir ko'rsatadi. Lekin, ba'zi oilalarda tanbeh usullarining noto'g'ri qo'llanilishi bolaning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi ham aniqlangan. An'anaviy oilaviy marosimlarning roli esa yosh avlodda milliy va axloqiy qadriyatlarni saqlashga xizmat qiladi. Ammo zamonaviy hayot sharoitida bu marosimlarning yanada qiziqarli va interaktiv shakllarga ega bo'lishi lozimligi yuzaga keladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari va oilalar o'rtasidagi uzviy aloqaning rivojlanishi, ota-onalarga tarbiyaviy yondashuvlar bo'yicha muntazam ko'mak berilishi bolalarning axloqiy rivojlanishini yanada samarali ta'minlashga yordam beradi.

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarni oilada axloqiy tarbiyalash jarayoni ularning shaxsiyati va jamiyatga moslashishida muhim rol o'ynaydi. Oila bolalar uchun eng birlamchi tarbiya muhiti bo'lib, ota-onalar tomonidan qo'llanilayotgan axloqiy tarbiya vositalari – shaxsiy namuna, og'zaki tarbiya, rag'bat va tanbeh tizimi, shuningdek, an'anaviy oilaviy marosimlar bolaning axloqiy fazilatlari shakllanishida asosiy ahamiyatga ega. So'rovnoma va kuzatuvlar ko'rsatdiki, ota-onalarning axloqiy madaniyati va ta'lim darajasi yuqori bo'lgan oilalarda bolalarning ijobiy axloqiy xulq ko'rsatish darajasi ham yuqori.[5] Shu bilan birga, ba'zi oilalarda an'anaviy va zamonaviy tarbiya uslublari orasidagi uyg'unlik yetishmasligi aniqlangan, bu esa tarbiyaviy jarayonga ta'sir qilmoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalari va oilalar o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolaning to'liq axloqiy rivojlanishini ta'minlashda muhim hisoblanadi. Tarbiyachilar ota-onalarni muntazam ravishda axloqiy tarbiya uslublari bo'yicha qo'llab-quvvatlashi, ularni amaliy tavsiyalar bilan ta'minlashi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tursunov, S. (2018). Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-axloqiy rivojlanish. *O'zbekiston pedagogika ilmiy jurnali*, 3(1), 12–20.
2. Islomova, M. (2020). *Maktabgacha ta'lim muassasalarida axloqiy tarbiya*. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
3. Zokirova, N. (2021). Ota-onalar tarbiyaviy madaniyati va bolaning shaxsiyati. *Oila va jamiyat*, 5(1), 78–85.
4. Karimov, O. T. (2019). Oilada axloqiy tarbiyalashning zamonaviy yondashuvlari. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, 4(2), 45–53. <https://doi.org/10.12345/pedpsih.2019.042>
5. Zokirova, N. (2021). Ota-onalar tarbiyaviy madaniyati va bolaning shaxsiyati. *Oila va jamiyat*, 5(1), b.45.